

CROATICA CHRISTIANA PERIODICA

ČASOPIS INSTITUTA ZA CRKVENU POVIJEST
KATOLIČKOG BOGOSLOVNOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

God XXI

Zagreb 1997

Broj 39

rasprave

UDK: 949.75:930.22
Izvorni znanstveni rad

ZNAČAJ I VAŽNOST DVIJU BOSANSKO-HUMSKIH ISPRAVA ZA POVIJEST MAKARSKOG PRIMORJA U XV. STOLJEĆU

Milko BRKOVIĆ, Zadar

Riječ je o ispravi kralja Ostoje iz 1417. i ispravi vojvode Jurja Vojsalića iz 1434. Ostojina je isprava upućena knezovima Vukašinu, Baranu i Jurju Vukačiću (Vukčiću), čije se prezime odnosi na knezove Vojsaliće. Toj trojici knezova i njihovim potomcima kralj Ostoja ispravom iz 1417. daruje gradove Makar i Labčanj (Gradac) te posjede Drvenik, Pasičinu i Milušu kao nagradu za njihovu vjernost. Isprava vojvode Jurja Vojsalića upućena je braći Pavlu, Nikoli i Vlatku Jurjeviću i Vuku Vukičeviću za vraćanje posjeda koje je oteo Sandalj Hrančić, među kojima su i sela u Primorju: Živogošće, Tučepi, Kotišina, Makar, Bast i Vinica. Toponimi, svjedoci i sve navedene osobe u ispravama nazočni su i u kasnijim povijesnim izvorima.

Ostojina isprava iz 1417. sačuvana je u latinskom prijepisu prijepisa i talijanskom prijepisu-prijevodu. Latinski je prijepis nastao prema svome starijem uzorku, jer se spominje pečat, a talijanski prijevod prema ćirilicnome hrvatskom uzorku, koji nije sačuvan kao ni latinski izvornik. Latinski je izvornik ujedno i istodobni (ili blizak tom vremenu) prijevod s hrvatskog, jer su bosanski vladari izdavali isprave istodobno na latinskom i hrvatskom (bosančicom) svim destinatarima izvan uže srednjovjekovne Bosne ili su ih dali prevoditi. Latinski i talijanski prijepis te isprave danas se nalazi u Povijesnom arhivu u Zadru.¹ Prijepis je načinio Josip Alačević 1865. (30. prosinca) u Omišu. U svojoj napomeni nakon prijepisa Alačević kaže da je tu ispravu pronašao na jednom slobodnom listu priloženom nekom spisu od kojega je ostao jedan list s dva retka teksta, bez potpisa i bez datuma, koji je netko zaboravio u fasciklu vezanom uz dvije tabele iz 1712., sačuvanom u *Starom arhivu omiškog providurstva*. Za tim su arhivom mnogi tragali, ali se ni do danas ne zna gdje je završio. Alačević također navodi da je ta isprava s hrvatskog prevedena na talijan-

¹ Povijesni arhiv u Zadru, *Makarski arhiv*, svezanj I (Regime Veneto), svesčič I (1408–1688).

ski jezik i da ju je ovjerila Mletačka sinjorija (vlast) 17. srpnja 1452. Talijanski prijevod donosi Š. Ljubić u *Listinama VII*² i *Starinama X*³. U oba se izvora navodi da je to prijevod s hrvatskog jezika. Regestu te isprave donosi na latinskom jeziku E. Fermendžin u *Acta Bosnae*.⁴

Latinski tekst te isprave objavio je tek 1987. autor ovog rada.⁵ Alačevićev prijepis nastao je prema nekom starom latinskom prijepisu, a taj je najvjerojatnije bio uzet prema izvorniku koji nije sačuvan kao ni hrvatski ćirilični original. Iz današnjega latinskog prijepisa-prijevođa može se zaključiti da je izvornik te isprave bio pisan i hrvatskim i latinskim jezikom. Toga je inače bilo u bosansko-humskoj srednjovjekovnoj kancelariji, koja je isprave istodobno izdavala na hrvatskom i latinskom jeziku ili ih je prevodila, osobito one koje su se odnosile na teritorij Primorja uopće. U našem je slučaju pečatirani latinski izvornik istodobni ili nešto kasniji prijevod s hrvatskog izvornika. Da je riječ o prijevodu s hrvatskog, i to kasnijem, uz navedeno govore nam riječi: »Uzore, Podrinie, Vuchachii, Pasicna, Labcian, Radivojevich, Paulovich, Radiza Radojevich, Butcho Mirchovich, Icho Sancovich, Dragichievich, Borovnichich, Cuchlatovich« i druge. Te bi se riječi, analogno drugim bosansko-humskim latinskim ispravama iz toga vremena, pisale drukčije. Tako bi se, na primjer, pisalo »Vlcach« umjesto »Vuchachii« i slično.

Kralj se Ostoja nalazio u Humu uz Neretvu gotovo cijelu 1417. godinu, smišljajući planove za konačan obračun s bosansko-humskim velmožama kako bi vratio poljuljani autoritet kraljevske vlasti. U takvim je prilikama dijelio povlastice onima koji su bili na njegovoj strani, pa je tako zasigurno nastala i njegova isprava izdana knezovima Vukačićima 1417.

S druge strane, isprava vojvode Jurja Vojsalića iz 1434. nastala je kao plod velike moći velmoža XV. stoljeća u Bosni i Humu. Ona je, doduše, pokazatelj dokle su dopirale granice te države u srednjem vijeku, ali je činjenica da su one bile beznačajne jer su upravo velmože u Primorju imale mnogo više vlasti negoli sam kralj.

Isprava je sačuvana u originalnom izvorniku na hrvatskom jeziku, a pisana je bosančicom. Danas se čuva u Povijesnom arhivu u Dubrovniku.⁶ Pisana je na pergamentu osrednje kvalitete, talijanskog načina izradbe. Visina lijeve strane je 32 cm, desne 33,5 cm, dok je širina u gornjem dijelu 36 cm, a u donjem 37 cm. Plika je na lijevoj strani široka 3,8 cm, a na desnoj 3,2 cm. Gornja je margina 5 cm, lijeva 2 cm, dok je desna mjestimično od 1 do 1,7 cm. Redci teksta teku ravno, što ukazuje da su postojale crte koje su uredno izbrisane. Isprava je presavijena gornjom polovicom dolje i lijevom i trećinom desne unutra. Na

² Šime LJUBIĆ, *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, VII, Zagreb, 1882., str. 240–241.

³ Šime LJUBIĆ, *Rukovet jugoslavenskih listina, Starine JAZU*, X., Zagreb, 1878., str. 42–43, prema *Commemoriales*, XIV, c. 101, koje se nalaze u današnjem *Archivio di Stato Venezia*.

⁴ E. FERMENDŽIN, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752, Monumenta Slavorum meridionalium JAZU*, vol. 23, Zagrabiae, 1892., str. 103–104, prema navedenim Ljubićevim *Listinama* i prema *Starinama JAZU*.

⁵ Milko BRKOVIĆ, *Povelja bosanskog kralja Stjepana Ostoje iz godine 1417., Radovi, Razdio povijesnih znanosti*, Filozofski fakultet u Zadru, sv. 26(13)/1986–1987, Zadar, 1987., str. 226–227.

⁶ Povijesni arhiv u Dubrovniku, *Diplomata et acta*, XV. stoljeće, br. 247.

donjem srednjem polju nalazi se zapisano na talijanskom »N 25 del Pach. VII«, a u gornjem oznaka Beča »N° 247 an. 1434«.

Pismo je čista čitljiva polukurziva, a pisar se u ispravi ne spominje. U tekstu se često nailazi na grupe od po tri slova pisana u jednom potezu, odnosno spojena jedno s drugim. Od ukrasnih znakova na početku je ispred teksta velik križ (7,5 x 0,6 cm) a prvo slovo teksta (B = V) povećano je (2,5 cm), ali dosta nezgrapno nacrtano, tako da spada među lošije inicijale bosansko-humskih isprava.

Pečat je visio o neobrađenoj svilenoj vrpici tamnocrvene i plave boje, za koju je na tri mjesta privezana plika pergamene. Pečat je izrađen od tamnosmeđeg voska debljine 2,5 cm. Tipar tog pečata Jurja Vojsalića bio je ovalnog oblika, kako se vidi na vosku, s dva koncentrična kruga između kojih teče natpis bosančicom: »+ Pečat voevode Jurja«. U pečatnom je polju grb Hrvatinića, iznad čije je kacige u oklopu uvis podignuta ruka s poprijeko položenim mačem. Grb pečata veoma se malo razlikuje od grba vojvode Hrvoja u njegovu poznatom misalu.⁷

Ispravu su objavili: Karano – Tvrtković,⁸ Miklošić,⁹ Jurišić¹⁰ i Vego.¹¹

Unutarnje karakteristike isprava

I jedna i druga isprava sadrže istovjetne diplomatske formule ili sastavne dijelove protokola, teksta ili konteksta i eshatokola. Međusobna su odstupanja nazočna u kratkoći ili dužini pojedine formule, predmetu sadržaja isprava i eventualnoj povezanosti sa susjednim formulama. U tim je ispravama, dakle, nazočna formula invokacije, intitulacije, devocije, notifikacije, inskripcije, naracije, dispozicije, koroboracije, svjedoka, sankcije i datacije. Prepisivač Ostojine isprave navodi da je na izvorniku postojala kraljevska supskripcija, dok toga nema na izvorniku isprave vojvode Jurja.

U Ostojinoj ispravi upotrijebljena je *verbalna invokacija* u svome kraćem obliku i glasi: *In nomine Sancte et individue Trinitatis*, dok je u ispravi vojvode Jurja upotrijebljen duži oblik te verbalne invokacije koja u transkripciji na latinicu glasi: *Va ime Od'ca i Sina i Duha Sveta Amen*. Takvi oblici verbalne invokacije počeli su se upotrebljavati u bosansko-humskim latinskim i hrvatskim ćirilničnim ispravama već od XII. stoljeća. Prvi put upotrijebljena je u ispravi Kulina bana I 189. (29. kolovoza) i u latinskoj verziji glasi: *In nomine*

⁷ Detaljnije vanjske karakteristike isprave u: Gregor ČREMOŠNIK, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Nova serija, sv. VII, Sarajevo, 1952., str. 334–335.

⁸ P. KARANO – TVRTKOVIĆ, *Srpski spomenici ili stare risovulje, diplome, povelje i snošenja bosanskih, serbskih, hercegovačkih, dalmatinskih i dubrovačkih kraljeva, careva, banova, despotu, knezova, vojvoda i vlastelina*, Beograd, 1847., br. 118, str. 199.

⁹ F. MIKLOŠIĆ, *Monumenta serbica spectantia historium Serbiae, Bosnae, Ragusi*, Wienae, 1858., str. 377–379.

¹⁰ Karlo JURIŠIĆ, *Katolička crkva na biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine*, Zagreb, 1972., str. 13, bilješka 100; ISTI, *Nazivi naselja Makarskog primorja, Makarski zbornik*, Makarska, 1970., str. 111–112.

¹¹ Marko VEGO, *Postanak srednjovjekovne bosanske države*, Sarajevo, 1982., str. 181–182., faksimil i transkribirani tekst na latinici s prevedenim pojedinim riječima na suvremeni hrvatski jezik. Ispušten dio intitulacije.

Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. To je poznata formula koja je upotrebljavana na Zapadu, a preuzeta je s Istoka, u kojoj se pojedinačno zazivaju sve tri kršćanske božanske osobe. U Ostojinoj ispravi iz 1417. upotrijebljen je kraći oblik te invokacije u kojem izraz *trinitas* zamjenjuje pojedinačna nabranja kršćanskih božanskih osoba. Uz *trinitas* nalaze se pridjevi koji označuju svetost i nedjeljivost kršćanskog Trojstva. Izostavljena je potvrдна riječ *Amen*, dok je u ispravi vojvode Jurja nazočna. Uz verbalnu invokaciju isprava vojvode Jurja sadrži i *simboličnu* u obliku velikog križa. Simboličnu je invokaciju najvjerojatnije sadržavala i isprava kralja Ostoje, iako je prepisivač ne navodi.

Formula *intitulacije* u obje isprave opširna je i spojena s formulom *devocije*. U Ostojinoj ispravi one glase: »*Nos Ostoja, dei gratia Rex Bosne, Salis et Podrinie etc. una cum Domina Helena regina conjuga nostra et filio nostro Stephano*«, a u ispravi vojvode Jurja: »*Mi voevoda Jurai, milost'ju Božiom' voevoda Dolnih' kraj i veće, počtenoga spomenut'ja sinovac' mnogo slav'noga g(ospodi)na Hr'voja Her'cega, a sin' kneza Voislava i s moimi sinovi, s knezem' Petrom' i knezem' Jur'em'.*« To su intitulacije više osoba.

Po svojoj prilici u Ostojinoj ispravi ujedno je sadržana njegova najopširnija latinska intitulacija u oba razdoblja njegova kraljevanja. U prvom razdoblju vladavine (1398.–1404.) isprave kralja Ostoje sadrže njegovu dosta kraću intitulaciju, dok u drugom (1409.–1418.) dosta dužu. Razlog je tomu najvjerojatnije što mu je početka vladavinu ograničavala moć velmoža i ugarsko-hrvatskog kralja, a poslije je svoju vlast za neko vrijeme učvrstio i u drugim bosansko-humskim područjima, pa je oblik duže intitulacije ostao u ispravama i onda kad ona nije odražavala njegovu stvarnu kraljevsku moć. Ta razlika u Ostojinoj intitulaciji uočava se kad analiziramo i uspoređujemo isprave iz prvog i drugog razdoblja njegove vladavine. *Chulmensium terrarum* u njegovoj intitulaciji objašnjeno je u samoj njegovoj navedenoj ispravi iz 1417. kada kralj Ostoja kaže: »*et presertim eo tempore quo se dederunt et potestati nostre subjecerunt Chulmenses*«. *Chulmensium terrarum* kralj Ostoja nema u svim svojim ispravama, što pokazuje njegovu slabu vlast u pojedinim razdobljima njegove vladavine, a taj izraz unijeli su u intitulaciju bosansko-humskih vladara knezovi Bribirski. Upravo se oni, u ispravi izdanoj 30. ožujka 1304. knezu Hrvatinu Stjepaniću, prvi nazivaju »*Nos Paulus banus Croatorum et Mladinus banus Bosnensis ac Mladinus trium camporum et tocius terre Hlim ...*«¹² Taj izraz poslije stalno upotrebljava Stjepan II. Kotromanić u svojim ispravama, kralj Tvrtko I. u svojim kraljevskim ispravama, dok u banskim ne, jer je ugarsko-hrvatski kralj Ludovik I. u ime miraza svoje žene Elizabete oduzeo Bosni teritorij Huma. Nasljednici kralja Tvrtka I. također upotrebljavaju taj izraz u svojim ispravama, ali on nema stvarno značenje, kako ćemo poslije vidjeti u ispravi vojvode Jurja. Izraz *Patris maritime*, koji je osobito važan za našu temu, navedene Ostojine intitulacije nazočan je u bosansko-humskim ispravama od kralja Tvrtka I. Uz navedeno o Ostojinoj predmetnoj ispravi karakterističan je i

¹² Ferdo ŠIŠIĆ, Iz arhiva u Kőrmendu, *Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva*, VII, Zagreb, 1905., str. 214.

izraz *et inferioris Hungarie*. Taj se izraz nalazi i u njegovoj ispravi od 28. prosinca 1408. uz izraz *Sclavoniae*.¹³ Što on točno određuje, teško je pobliže reći, ali zasigurno ima simbolično značenje. Pojedinci misle da je to besmisao u Ostojinim ispravama.¹⁴ Međutim, to bi vjerojatno trebalo značiti posljedicu ustanka hrvatsko-ugarskih velmoža, na čelu s Ivanom Paližnom i Pavlom Horvatom protiv ugarsko-hrvatskog dvora, kad su bosansko-humski vladari, počevši od kralja Tvrtka I., težili za teritorijem hrvatskog dijela ugarsko-hrvatske države. Nekolicina slavonskih velmoža iz krajeva »donje Ugarske« u tijeku toga ustanka bila je već pristala uz bosansku vlast.

Navedena intitulacija vojvode Jurja upravo svjedoči o slaboj vlasti bosansko-humskih kraljeva u Donjim krajevima i osobito u Humu i Primorju. Za Ostojinu je ispravu razumljivo da sadrži devocionu formulu u obliku *dei gratia*, jer ona priliči kraljevima, dok ta formula (milostju Božiom) u ispravi vojvode Jurja označava da on u tim krajevima ima više vlasti nego sam kralj Ostoja. Budući da se u ispravi navode i sela u Primorju, ta se premoć odnosi i na taj teritorij, što pak potvrđuje našu prethodnu tvrdnju da bosanski kralj u tom vremenu posjeduje samo nominalnu vlast nad Primorjem. To samo po sebi ukazuje da su granice bosansko-humske srednjovjekovne države na tom teritoriju potpuno beznačajne i neodređene. Jedino je sigurno da su lokalni velmože imali više vlasti nego kralj.

Notifikacija (*promulgacija* ili *publikacija*) razmatranih isprava izražava opći i pojedinačni oblik. Ona u Ostojinoj ispravi glasi: *universis et singulis notum facimus ad quos pertinet per has nostras litteras*, a u vojvode Jurja: *damo viditi vsim' i vsakom človiiku, komu se dostoi i pred' koga lice pride ov' naš' otvoren' list', da učinismo milost' našu brat' i našoi mnogo lubimoi ...* Pojedinačni im se oblik odražava u formuli *naracije* ili *ekspozicije*, dok je opći oblik sama diplomatska formula *inskripcije* dotičnih isprava.

Formula *inskripcije* ili *adrese* Ostojine isprave sadržana je unutar *dispozicije*, iako bi ju se očekivalo u uvodnom dijelu isprave. Ona se odnosi na knezove Vukašina, Barana i Jurja Vukačića, a misaono je povezana s formulom *notifikacije*. U ispravi vojvode Jurja *inskripcija* je u uvodnom dijelu isprave, a slijedi odmah nakon *notifikacije*, odnosno spojena je s tom formulom u jednu cjelinu. Njezini su adresanti destinatari vojvoda Pavao, knez Nikola i knez Vlatko Jurjević i knez Vuk Vukičević.

Naracija Ostojine isprave izražava okolnosti koje su prethodile pravnom činu same isprave. Proteže se u *dispoziciju* i donosi ponešto podataka o navedenim knezovima, spominjući također Ostojine prethodnike bana Stjepana (II. Kotromanića) i kralja Tvrtka (I.), te izjavu o trajnosti same isprave. Očekivalo bi se da će biti spomenut i kralj Tvrtko II., ali nije, najviše zato što su se ta dva vladara dugo vremena otimala za prijestolje i što jedan drugoga nisu priznavali zakonitim vladarom Bosne i Huma. S formulom *naracije* započinje tekst ili drugi dio Ostojine isprave u kojoj je ta formula samostalna i gotovo neovisna o susjednima, dok je u ispravi vojvode Jurja potpuno uključena u *dispoziciju*.

¹³ Latinski prijepis i te isprave, nekoliko puta objavljivane, nalazi se također u *Povijesnom arhivu Zadar* pod istom signaturom kao i citirana iz 1417.

¹⁴ Ferdo Šišić, *Nekoliko isprava iz početka XV. stoljeća*, *Starine JAZU*, XXXIX, Zagreb, 1938., str. 317, bilj. 1.

Najbitnija i najsadržajnije formula navedenih isprava jest *dispozicija*. Ona u obje isprave izražava volju *donatora* u odnosu *destinatare*, odnosno donosi materijalni i moralni objekt isprava. Ona u Ostojinoj ispravi uključuje formulu inskripcije, dok formulu *pertinencije* isključuje. U njoj su samo pojedinačno označena povijesna mjesta i posjedi koje kralj Ostoja daruje spomenutim knezovima, dok se u ispravi vojvode Jurja uz navedenu županiju navode i pojedinačna mjesta. Kako formula dispozicije spada u predmet i sadržaj isprava, o povijesnim mjestima će biti više riječi u sadržaju isprava.

Ostojina isprava nema posebnu formulu *koroboracije*, već je zastupljena po svjedocima, dok je u ispravi vojvode Jurja ta formula nazočna i kao samostalna formula, iako su nakon nje navedeni svjedoci. Postoji naznaka da je tako bilo i u Ostojinoj ispravi, ali je prepisivač tu formulu poslije ispustio, to više što je na kraju isprave naznačio da slijede *imprecationes* i kraljevski potpis s pečatom. U ispravi vojvode Jurja koroboracijom se navodi sredstva ovjere isprave, to jest vojvodina odluka da se obećano sprovede u djelo, pečat i pravedan sud, ako se obećano ne bude poštivalo ili pak iznevjeri. Nakon svega navode se i svjedoci.

Svjedoci u obje isprave mahom su bosansko-humski plemići koji su navedeni uz spomen zajedništva svoje braće, odnosno rodbine, čija se imena ne navode, već samo uopćeno *cum fratribus*, odnosno *z brat'om'*. U Ostojinoj su ispravi navedena imena četiriju poznatih bosansko-humskih velmoža. Nisu navedena područja kojima oni upravljaju, što bi se, analogno drugim Ostojinim ispravama, očekivalo u jednoj kraljevskoj *diplomi*. Za pretpostaviti je da je to ispušteno prilikom prevođenja ili prepisivanja. Kod svjedoka se u talijanskom prijevodu spominju *dobri Bošnjani*, međutim u latinskom tekstu toga nema, što ukazuje na to da ga je talijanski tekst unio poslije ili ga je pak latinski ispustio. Umjesto toga izraza u ispravi vojvode Jurja nalazi se izraz *naši dobri ljudi*. Nakon toga nabrajaju se svjedoci iz Humske zemlje, Zemljanika, Sane, Plive i kraljevskog dvora.

Latinski prijepis-prijevod Ostojine isprave ispušta formulu *sankcije*, kao i formulu *supskripcije* s pečatom, dok isprava vojvode Jurja sadrži sankciju i sačuvani pečat. Sankcija Ostojine isprave sačuvana je u talijanskom prijevodu. Ona sadrži anatemu koja je svojstvena vremenu izdavanja isprave. U prijevodu na hrvatski jezik glasi: »Tko protuslovi ovome neka je nevjeran Bogu i našem gospodstvu, pošto ovo bude viđeno i obznanjeno od naših dobrih ljudi, nek bude izopćen po Ocu, Sinu i Duhu Svetom i po četirima evanđelistima, i po dvanaestorici apostola, i po svima svetima u vijeke, po Bogu i našem gospodstvu, i neka bude dionikom Jude Iškariotskog koji je prodao Božjeg sina za srebrenjake i neka je dionikom inih koji vikahu propni ga propni, i neka njegova krv bude nad njima i nad djecom njihovom, i da se može odreći pravde i svetog anđela. Amen.« Slično je i u ispravi vojvode Jurja, čija se sankcija sastoji od *anateme* i *zakletve*, to jest vojvoda Juraj govori za sebe i svoje nasljednike da su prokleti od Boga živoga ako prekrše obećano. Iza toga se pojedinačno navode elementi zakletve. Otac, Sin i Duh Sveti, odnosno Trojstvo, a zatim Djevica Marija, četiri evanđelista, dvanaest apostola, sedamdeset izabranika i svi sveti. Prekršitelja očekuje sudbina Jude Iškariotskog, koji je prodao Sina Božjeg za trideset srebrenjaka, i onih koji su govorili »propni ga propni«, a čija je krv pala na glave njihovih potomaka. Te su obje sankcije izraz teološkog poimanja Svetog pisma svoga vremena.

Formula *datacije* sastoji se od zemljopisnog i vremenskog datuma. Mjesto pisanja Ostojine isprave jest Bosna, a isprave vojvode Jurja *pod Kreševom*. Ostojina je isprava jaš jedan dokaz da je postojao toponim Bosna. Isprava vojvode Jurja donosi u dataciji godinu, mjesec i dan njezina pisanja, dok Ostojina samo godinu. Vjerojatno je i Ostojin izvornik imao oznaku za dan i mjesec, iz čega bi se moglo vidjeti po kojem je načinu računanja vremena isprava datirana. S dosta je vjerojatnosti datirana po Kristovu rođenju, kao što je datirana isprava vojvode Jurja.

Prijepis Ostojine isprave samo navodi pečat, ali je on zasigurno postojao kao što je naveden i u ispravi vojvode Jurja, na kojoj se do danas sačuvao i o kojem je više rečeno u vanjskim karakteristikama te isprave. Isto je tako u Ostojinoj ispravi postojala i *supskripcija*, a koje nema u ispravi vojvode Jurja.

Povijesni sadržaj isprava

U svoj prijepis Ostojine isprave Josip Alačević naznačio je da je to »Diploma dell'anno 1417 di Ostoia Re della Bosnia a favore de Conti Vucačić«. Citirane Ljubičeve *Listine* u kratkoj regesti također nazivaju njezine *destinatate* knezovima Vukačić, dok ih E. Fermentžin u *Acta Bosnae* naziva knezovi Vucach.¹⁵

To plemićko ime u dosadašnjoj povijesnoj literaturi o srednjovjekovnoj Bosni i Humu nije potpuno rasvijetljeno. Po svoj bi se prilici ono trebalo odnositi na knezove *Vukačiče*. Za to nam najviše podataka daje upravo analizirana isprava vojvode Jurja Vojsalića, u čijem se prvom dijelu dispozicije izričito navodi: »I k tomu im' pridasmu nih' plemenito, što im' biše uzeo voevoda Sandal', pr'vo Baran' Vukčić' z brato'm' i z dr'zaniem' ...« Tu je prvi spomenut knez Baran Vukčić sa svojom neimenovanom braćom, odnosno rodbinom. Iz toga proizlazi da se ime tih bosansko-humskih velmoža u ispravama 1434. i etimološki piše *Vukčić*, dakle osamnaest godina poslije smrti vojvode i hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića. Sedamnaest godina prije iste knezove nalazimo u navedenoj Ostojinoj ispravi. To nam govori da je nakon smrti hercega Hrvoja Vukčića Hrvatinića i njegova sina Balše i dalje postojala loza Hrvojeva brata Vuka i brata im Voislava, čiji su najbliži rođaci bili Vojsalići. Oni se naime dijele na Vukčiće i Vojsaliće, jer sam vojvoda Juraj Vojsalić svoje stričeviče i druge rođake ne naziva Vojsalićima već Vukčićima. Za obje loze zajednički je predek Vukac Hrvatinić, naime otac Hrvoja, Vuka, Dragiše i Voislava Hrvatinića.

U svojoj *Povijesti Bosne* Vjekoslav Klaić navodi kneza sličnog imena. To je naime knez *Vučić*, brat vojvode Jurja Radivojevića.¹⁶ Iz toga bi proizlazilo da su navedeni knezovi Vukašin, Baran i Juraj Vukačić (Vukčić ili Vučić) sinovi dotičnog Vučića Radivojevića – brata Jurja Radivojevića.¹⁷ To Klaićevo mišljenje nije opravdano. Možda su to naime isti knezovi, ali nije sigurno da su to sinovi spomenutog Vučića Radivojevića.

¹⁵ E. FERMENTŽIN, *Acta Bosnae*, str. 103.

¹⁶ Vjekoslav KLAJČ, *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*, Zagreb, 1882., str. 239.

¹⁷ *Isto*, str. 257. Na tome mjestu V. Klaić govori o Ostojinoj ispravi iz 1417. kojoj stavlja puni datum 22. srpnja 1417. Međutim, tog je dana i mjeseca, ali 1452. nastao prijevod u Mlecima na talijanskom jeziku – kako to navode Ljubičeve *Listine*. Iz toga se ujedno vidi da je V. Klaić koristio samo talijanski prijevod, misleći da se dan i mjesec talijanskog prijevoda poklapa s datumom izdavanja isprave. Ni Š. Ljubić u citiranim *Listinama* ne navodi dan i mjesec izdanja te isprave, već samo talijanskog prijevoda. U talijanskom prijepisu, koji se

Darovana mjesta spomenutim knezovima Vukašinu, Baranu i Jurju Vukčiću odgovaraju današnjim mjestima: *Makar, Drvenik, Pasičina, Miluša i Labčanj (Gradac)*.

Makar je u Ostojinoj ispravi *oppidum*, odnosno naseljeno mjesto s utvrdom. Pod tim se pojmom u srednjovjekovnim bosansko-humskim ispravama najčešće podrazumijeva manji grad ili utvrda uz koju je naselje. Makar kao naseljeno mjesto ima dugu povijest.¹⁸ Na hrvatskom se jeziku spominje po prvi put u navedenoj ispravi vojvode Jurja Vojsalića 1434. U njoj se navodi kao selo, koje i danas postoji pod tim imenom.

Terra Dervinicha odgovara današnjem *Drveniku*. On također ima dugu povijest. Postoji pučka predaja po kojoj je to mjesto u stara vremena bilo obraslo šumom i drvom. Tako je naziv *Drvenik* nastao od drvo – *Drvenik*.¹⁹ U Ostojinoj ispravi iz 1417. naveden je kao posjed koji kralj daruje svojim velmožama, dok ga u sumnjivoj ispravi hercega Vlatka Kosače iz 1475., prevedenoj na talijanski, nalazimo kao selo.²⁰ U tom je slučaju nakon 1417. uz posjed *Drvenik* nastalo naselje *Drvenik*.

Terra Pasicna iz Ostojine isprave također je posjed koji se nalazi u Primorju tadašnje bosansko-humske srednjovjekovne države, uz koji je već postojalo ili je pak poslije nastalo selo. Taj lokalitet danas odgovara nenaseljenomu brdskom selu *Pasičini* u nekadašnjoj općini Ploče ili možda Metković. Selo se nalazilo na brdu, uz koje su poslije nastali i zaseoci. Ispod sela nalazi se obrađivo i plodno polje zvano *Pasičina*. Jedan od zaselaka *Pasičine* naziva se *Baranovac*, najvjerojatnije po knezu Baranu iz Ostojine isprave.

Terra Miluse također je posjed koji kralj Ostoja 1417. daruje svojim velmožama Vukčićima. Uz taj se posjed, slično *Drveniku* i *Pasičini*, poslije razvilo selo sa zaseocima, koje je dobilo naziv po posjedu. Danas se zna da je *Miluša* staro selo iza Briških Stina na planini. U njemu se nalaze dvije građine, ruševine starih kuća i drugih neispitanih arheoloških objekata. Danas je, kao i *Pasičina*, nenaseljeno.

Drugi *oppidum* ili utvrđeno mjesto, odnosno grad, koji se navodi u Ostojinoj ispravi jest *Labcian*. On odgovara mjestu *Labčanj*, koje je u XVII. st. svoj stari naziv *Labčanj* promijenilo u *Gradac* pošto je promijenilo svoj glavni obrambeni položaj.²¹ *Labčanj* je kao i *Makar* u srednjovjekovnoj Bosni i Humu grad koji drže velmože Vukčići gotovo neovisno o kraljevskoj vlasti.

također nalazi u navedenom Povijesnom arhivu Zadar, Alačević je prijevidom pogrešno prepisao godinu izdavanja Ostojine isprave iz god. 1417., napisavši MCCCCXVII umjesto MCCCCXVII, što je očito samo *lapsus calami*. Međutim, nije jasno zašto ALAČEVIĆ u svome prijepisu talijanskog teksta te isprave stavlja datum prijevoda 17. srpnja 1452. kad se istodobno poziva na Ljubićeve *Listine* u kojima je označen datum 22. srpnja 1452.

¹⁸ K. JURIŠIĆ, *Nazivi naselja Makarskog primorja, Makarski zbornik, Makarska, 1970.*, str. 94–95.

¹⁹ *Isto*, str. 102–103.

²⁰ Juraj BOŽITKOVIĆ, *Neobjavljena povelja hercega Vlatka Kosače iz g. 1475. knezu Pavlu Kostanjiću, Jadranski dnevnik, 1936.*, br. 86 (uskrсни broj), str. 35.

²¹ K. JURIŠIĆ, *Nazivi naselja Makarskog primorja, Makarski zbornik, Makarska, 1970.*, str. 105–106.

Svih pet toponima Ostojevine isprave navedeno je u Primorju pravcem zapad – istok, dok su primorska mjesta u ispravi vojvode Jurja navedena obratnim pravcem, dakle smjerom istok – zapad uz obalu.

Prvi spomen na hrvatskom jeziku *sela Živogošća u Primorju* zabilježen je u navedenoj ispravi vojvode Jurja Vojsalića iz 1434. Prije toga se, također kao selo, spominje u XIII. st. u nedatiranoj ispravi srpskog kralja Uroša.²² Ono je u ispravi vojvode Jurja Vojsalića navedeno sa svojim pravima, granicama i kotarima. Nakon toga spomena može se naći u mnogobrojnim kasnijim izvorima.²³

Poslije sela Živogošća u ispravi vojvode Jurja Vojsalića slijedi *selo Tučepi*, s pravima, granicama i kotarima. To je selo u izvorima prvi put spomenuto također u toj ispravi, a poslije se spominje češće.²⁴

Isto se tako i *selo Kotišina*, s pravima, granicama i kotarima, po prvi put navodi u toj ispravi, a poslije u mnogim drugim ispravama i raznim izvorima. To je selo nakon potresa 1962. potpuno opustjelo.²⁵

Nakon Kotišine i Makra u ispravi slijedi *selo Bast*, s pravima, međama i kotarima. To je selo pod takvim hrvatskim nazivom također po prvi put navedeno u toj ispravi vojvode Jurja Vojsalića. Naziv *Bast* nastao je po antičkom gradu *Bistonu*, koji ima dugu antičku tradiciju.²⁶

Šesto i posljednje u ispravi navedeno selo Primorja, s pravima, granicama i kotarima, jest *selo Vinijca*. Prema redoslijedu nabiranja ono se nalazi zapadnije u navedenom nizu uz more. Osim u navedenoj ispravi o tom selu nema podataka u kasnijim izvorima.

Prije primorskih sela u istoj se ispravi navode gradovi Vratar, Novi, Kruševac i trgovci Srbi i Vlasi, koji također pripadaju Vojsalićevim destinatarima Jurjevićima i knezu Vuku Vukičeviću. Uz gradove i njihova prava, granice i kotare, istim knezovima pripadaju i sela izvan Primorja. To su u Župi Gorskoj: selo Graglan, selo Kozica, selo Hrašćane, selo Vrhdol, selo Zahojani i selo Zahodi (Zapadi), sa svojim pravima, granicama i kotarima.

Voevoda Juraj, kako sama njegova intitulacija svjedoči, jest *milošću Božjom* vojvoda Donjih krajeva i više od toga. Pravo na više od toga daje mu navedena devocija koja priliči samo vladarima. U vrijeme izdavanja te isprave iz 1434. bosanski se kralj Tvrtko II. nalazio u Ugarskoj, pa je i to razlog da se vojvoda Juraj mogao kititi tom devocijom. Također u svojoj intitulaciji navodi da je sinovac »mnogo slavnoga« gospodina Hrvoja (splitskog) hercega i sin kneza Vojslava. Okružen je sinovima knezom Petrom i knezom Jurjem. Vojvoda Juraj zapravo je Juraj Vojsalić, čija je moć uzdignuta najviše između 1419. i 1434. U ispravama iz 1419. (5. ožujka) i 1420. (16. kolovoza) zabilježen je kao svjedok i običan knez iz Donjih krajeva, a već 1421. (18. kolovoza) kao vojvoda. Iz navedene isprave ovog rada može se zaključiti da je kao vojvoda u to vrijeme (1434.) držao veći dio

²² Isto, str. 100.

²³ Isto, str. 100–101

²⁴ Isto, str. 97–98

²⁵ Isto, str. 96–97.

²⁶ Isto, str. 86–87.

nekadašnjih Hrvojevih posjeda. Sa svojim se sinovima Petrom i Jurjem priklonio politici rimskog pape, pa je 1437. tražio i dobio od njega dopuštenje da može podići franjevački samostan. Sin mu se Juraj spominje samo u navedenoj ispravi. Za njega se čini da je umro mlad i da je njegovu očevinu naslijedio stariji mu i poznatiji brat Petar. Nakon oca knez Petar Vojsalić postao je vojvoda Donjih krajeva i tako se spominje 1445. (12. svibnja) i 1446. Tom je velmoži osobito bio sklon papa, koji je posredovao u njegovu sukobu s bosanskim kraljem. U ratu između hercega Stjepana Vukčića Kosače i Dubrovnika svrstao se protiv hercega.²⁷

Vojevoda Pavao, knezovi Nikola i Vlatko Jurjević te knez Vuk Vukičević destinatari su Jurjeve isprave, a inače se navode među humskim svjedocima kao i Vojsalići u gore navedenim ispravama.²⁸

Grad *Vratar* nalazio se u Humskoj zemlji uz Neretvu. U njemu je 1452. (25. ožujka) sklopljen mir između Dubrovčana i humskih knezova Vlatkovića na čelu s vojvodom Ivanišem Vlatkovićem.²⁹ Grad *Novi* također se nalazio uz Neretvu, u sastavu Huma. U vrijeme bosanskih banova Stjepana II. Kotromanića i bana Tvrtka pripadao je ugarskom kralju Ludoviku I. kao miraz žene mu Elizabete Kotromaničke. I u njemu je 1454. (10. travnja) sklopljen mir između Dubrovnika i hercega Stjepana Kosače.³⁰

Tu se nalazio i grad *Kruševac*, koji treba razlikovati od Kruševca Ostojine isprave iz 1408., koji se pak nalazio u zapadnom Humu na brežuljku iznad korita rječice Lišnice.³¹

Župa Gorska odgovara provinciji *Cisalpina* i *Transalpina* Ostojine isprave iz 1408. Prostirala se između današnje Gabele i Počitelja.³² Međutim, prema Jurjevoj ispravi sastojala se od dva dijela. Jedino bi se tako moglo razumjeti pravo značenje izraza *Cisalpina* i *Transalpina* navedene Ostojine isprave iz 1408. Jedno bi se, dakle, odnosilo na kontinentalni dio župe Gorske, a drugo na primorski. Upravo se na Jurjevoj ispravi unutar župe Gorske najprije navode sela njezine unutrašnjosti, a onda se unutar iste župe navodi njezin dio Primorje s primorskim selima. Prema tome, *Cisalpina* bi bila kontinentalni dio župe Gorske, a *Transalpina* primorski.

Na čelu bosanskih franjevaca u vrijeme izdavanja Jurjeve isprave nalazio se *vikar Žuvan*. Njemu, njegovim nasljednicima i uopće bosanskim franjevcima daje se puno povjerenje da bdiju nad pravilnim izvršenjem Jurjeve volje. Ta činjenica pokazuje koliko su franjevci imali utjecaja na izdavanje isprava i uopće na politički život u Bosni.

Ostojina isprava iz 1417. sadrži još nekoliko povijesnih imena.

²⁷ *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463.*, I, Sarajevo, 1942. (pretisak 1992.), str. 453–530, 760.

²⁸ *Isto*.

²⁹ *Isto*, str. 527–528.

³⁰ *Isto*, str. 281–293, 531–532.

³¹ Rudolf BONIĆ, *Srednjovjekovni grad Kruševac u Humu*, *Radovi Hrvatskog povijesnog instituta u Rimu*, sv. I–II, Rim, 1965., str. 117–139.

³² Marko VEGO, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Sarajevo, 1957., str. 148.

Domina Helena Ostojina je druga žena, udovica vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića. Nju je kralj Ostoja oženio pošto je otpustio svoju prvu ženu Kujavu. Jelena je bila iz roda Nelipića, sestra kneza Ivana Nelipića. Ženidbom s njom Ostoja je uspio proširiti svoje posjede na zapadni dio bosanske države. Čak je i grad Jajce došao pod njegovu vlast. Osim posjedā tom je ženidbom Ostoja postigao izmirenje s Hrvojevim pristašama.³³

Filius noster Stephanus zasigurno je sin kralja Ostoje iz prvog braka sa ženom Kujavom. Ostojinom smrću postao je zakratko bosanski kralj pod imenom Stjepan Ostojić (1418.–1421.).

Navedeni *banus Stephanus* bosanski je ban Stjepan II. Kotromanić (o. 1326.–1353.), a kralj Tvrtko je Tvrtko I., koji je najprije banovao u Bosni (1353.–1377.), a onda kraljevao (1377.–1391.).

Vayvoda Petrus Paulovich sin je poznatog velmože Pavla Radinovića, po kome je ta loza dobila ime Pavlovići. Knez Pavao ubijen je u uroti što su je organizirali vojvoda Sandalj i kralj Ostoja. Zbog toga je njegov sin Petar dugo vremena bio protiv Ostoje, pa je njegovo pojavljivanje na čelu svjedoka u ispravi iz 1417. znak da se pomirio s kraljem Ostojom. Najvjerojatnije ga je Ostojina ženidba s Hrvojevom udovicom Jelesnom svrstala u Ostojin tabor, jer je prije toga bio na strani svrgnutog kralja Tvrtka II., Ostojina protivnika. Vojvoda Petar Pavlović nalazi se također kao svjedok u mnogim bosansko-humskim ispravama. Između ostalog, nalazimo ga i u ćirilčnoj ispravi Ostojina sina Stjepana Ostojića iz 1419.³⁴ Poginuo je 1420. od ruke skopskog namjesnika Isak-bega.

Comes Radiza Radojevich po svoj je prilici Radić Radojević, koji se također navodi kao svjedok u nekolicini bosansko-humskih isprava.

Comes Butcho Mirchovich jest knez Batić Mirković, također često navođeni svjedok bosansko-humskih isprava. Tako se nalazi u ćirilčnim ispravama kralja Tvrtka II. iz 1405. i 1420., te na navedenoj ćirilčnoj ispravi kralja Stjepana Ostojića iz 1419.³⁵

Vayvoda Icho Sancovich dobro je znani humski velmoža iz roda Sankovića, koji su ostali uz kralja Ostoju i u vrijeme njegova svrgnuća s prijestolja. Icho je, zapravo, Ivko Semkovič, također svjedok isprava kralja Ostoje i njegova sina Stjepana Ostojića.³⁶

Comes Juray Dragichievich jest knez Juraj Dragičijević, odnosno Dragičević, iz roda srednjobosanskih Hrvatinića. U vrijeme izdavanja Ostojine isprave iz 1417. zauzima mjesto upravitelja kraljevskih dobara. Poznat je iz više ćirilčnih isprava u podužem razdoblju od 1400. pa do 1444. (1408., 1417., 1419., 1420., 1436. i 1444.).³⁷

Comes Tuercho Borovnichich kasniji je poznati velmoža Tvrtko Borovničić, ili Borovinić, iz prve polovice XV. st. (1417.–1466.).³⁸ Obnašao je službu velikog bosanskog kneza, a iz

³³ Pavo ŽIVKOVIĆ, *Tvrtko II Tvrtković*, Sarajevo, 1981., str. 54–77.

³⁴ Lj. STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje i pisma*, I, Beograd–Sremski Karlovci, 1929., str. 554–555.

³⁵ *Isto*, str. 503–505.

³⁶ *Isto*, str. 545–555.

³⁷ Franc MIKLOŠIĆ, *Monumenta serbica*, str. 247–250; E. FERMENDŽIN, *Acta Bosnae*, str. 87–89, 103–151; Lj. STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje i pisma*, I, str. 503–508, 557–562.

isprave kralja Tvrtka II. iz 1426. saznaje se da je prije toga jedno vrijeme bio dvorski pristav.³⁹ Prema nekim indicijama pripadao je istočnobosanskim knezovima Pavlovićima. U području srednjeg toka rijeke Drine postoji selo Borovinići.

Magister aule u vrijeme izdavanja Ostojine isprave iz 1417. jest Nikola Kuglatović, odnosno Kuklatović, kako ga isprava navodi. Imena drugih svjedoka iz te isprave izostavljena su.

Isprava vojvode Jurja sadrži još više povijesnih osoba negoli Ostojina. Uz navedene najviše ih je među svjedocima, od kojih ih je pak dotad najviše nepoznato.

Uz navedenog Barana Vukčića, kojemu je Sandalj oteo dobra, spomenut je i *Hlapac Ružić*. Njega isprava navodi bez kneževske titule, ali je i njemu Sandalj oteo dobra pa je zasigurno imao velmošku titulu.

Prvi među svjedocima iz Jurjeve isprave jest knez *Vuk Rupčić*, s navedenom braćom, iz Humske zemlje. Iako prvi svjedok, taj je knez nepoznat u drugim ispravama. Vjerojatno se uzdigao tek za vrijeme vojvode Jurja Vojsalića. Isti je slučaj s knezom *Petrom Brsačićem* iz Zemljanika, zatim sanskim knezovima *Jurjem Mišlenovićem* i *Martinom Deaniševićem* ili *Daniševićem*, plivskim *Tvrtkom Milatovićem* i *Radojem Čukličem* te predstavnicima kraljevskog dvora pristavom knezom *Tomašem Capićem* i knezom *Jurjem Petovićem*. Čak je i *vojvoda Marko*, ili pak Mirko, od Zemljanika nepoznati velmoža, kojemu u ispravi nije niti ime navedeno, za razliku od vojvode Ivaniša Dragišića. Svi su oni u toj ispravi navedeni sa svojom neimenovanom braćom.

Njihovo pojavljivanje u ispravi vojvode Jurja iz 1434. još je jedna potvrda da je kralj Tvrtko II. kroz to vrijeme u samoj Bosni izgubio vlast. Ponajviše zbog toga, a ne samo zbog Turaka, našao se u to vrijeme na ugarskom dvoru, tražeći da mu ugarski dvor pomogne povratiti prijestolje, što mu i uspijeva kao, uostalom, i nekolicini njegovih prethodnika. Za razliku od kraljevskih isprava, ovdje su najprije navedeni velmože iz Huma, i to dosad malo poznati, pa tek onda iz bosanskih krajeva, a predstavnici kraljevskog dvora navedeni su kao posljednji svjedoci.

Iza Vuka Rupčića slijedi u ispravi knez *Pavko Komlinović*. Taj je humski knez lavirao između Dubrovnika i Sandalja Hranića. U donesenoj ispravi Jurja Vojsalića iz 1434. vidi-mo da više nije na Sandaljevoj strani. Posjedi su mu se nalazili u župi Brotno.⁴⁰

Vojvoda *Ivaniš Dragišić* sin je Dragiše Vukčića, Hrvojeva brata, a stričević donatora Jurja Vojsalića, na čijoj je ispravi iz 1434. i naveden kao svjedok od strane rodbine. Umro je prije 22. kolovoza 1446.

Mjesto izdanja donesene isprave kralja Ostoje iz 1417. jest *Bosna*. Taj je toponim do početka XV. st. podjednako označavao i područje bosanske države i uže područje okolice

³⁸ E. FERMENTDŽIN, *Acta Bosnae*, str. 103; Lj. STOJANOVIĆ, *Stare srpske povelje i pisma*, str. 512–513, 557–562.

³⁹ B. A. KRČELIĆ, *De regnis Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae notitiae praeliminaris, Zagrabiae, 1770.*, str. 257–258.

⁴⁰ Mihajlo DINIĆ, *Humsko-trebinjska vlastela*, Beograd, 1967., str. 41.

Visokog. U ispravi bana Stjepana II. Kotromanića iz 1334. zabilježen je kao *datum in Bossina in curia nostra*; pismo bana Tvrtka iz 1366. donosi da je *scripta in Bosna*; odluka dubrovačkoga Malog vijeća iz 1367. navodi *convenctus sancti Nicolae de Bosna*; u izjavi talijanskog heretika Jakova Beča 1388. spominje se *loco qui dicitur Boxena*; 1407. Dubrovčani navode Sigismundova *littera datas Bosnae*; nekoliko puta spominjana isprava kralja Ostoje iz 1408. sadrži kao i ona iz 1417. *datum Bosnae*; dubrovački kroničar i povjesničar Mavro Orbini 1601. navodi da je bosanska vikarija dobila ime po glavnom mjestu u kojem se nalaze franjevci; franjevački kroničari kasnijeg vremena naizmjenično lociraju samostan sv. Nikole u Bosnu, Mile i Visoko, a na jednoj karti iz XVII. st. okolica Visokog se naziva *Pobosanje* (Pod Bosna) i, konačno, u knjizi splitskih općinskih blagajnika izričito se navodi *guardianus Bosine*.⁴¹ Sve to upućuje na postojanje toponima *Bosna*, kojeg je potisnuo noviji naziv *Visoko*. Grad Bosna ujedno je bio centar istoimene stare bosanske župe Bosna.

Na kraju razmatranja sadržaja donesenih isprava, uz intitulacijsku devociju i navođenje novih svjedoka, mjesto izdanja isprave najviše ukazuje na vladarske osobine vojvode Jurja Vojsalića. On naime u *Kreševu* poput kralja navodi svjedoke »naše dobre ljude« iz humskih i bosanskih krajeva.

Prilozi

I.

1417. Bosna.

Bosanski kralj Stjepan Ostoja daruje gradove Makar i Labčanj (Gradac) i posjede Drvenik, Pasičinu i Milušu knezovima Vukašinu, Baranu i Jurju Vukačiću (Vukčiću). Isprava s razgraničenim diplomatskim formulama.

1) In nomine Sancte et individue Trinitatis.

2) Nos Ostoja, Dei gratia Rex Bosne, Chulmensium terrarum, Patris maritime, et inferioris Hungarie, Uzore, Salis et Podrinie etc. una cum Domina Helena regina conjuga nostra et filio nostro Stephano, 3) universis et singulis notum facimus ad quos pertinet per has nostras patentes litteras, 4) quod propter indubitam fidem et servitutum per Comites Vucasinum, Baranum et Georgium Vuchachii omni tempore nobis prestatam, et presertim eo tempore quo se dederunt et potestati nostre subjecerunt Chulmenses 5) quo circa propter fidem et servitutum supradictam libenti animo gratificando confirmamus predictis Comitibus Vucassino, Barano et Georgio Vuchachii, eorum filiis, posterisque eorum omni que scivimus, ipsis data et concessa fuisse, et que possidendo habuerunt temporibus Bani Stephani et Regis Tuerconis, eis que Comitibus

⁴¹ Pavao ANĐELIĆ, *Bobovac i Kraljeva Sutjeska. Stolna mjesta bosanskih vladara u XIV i XV stoljeću*, Sarajevo, 1973., str. 231-232; Mladen ANČIĆ, *Gdje je bio podignut prvi franjevački samostan u srednjovjekovnoj Bosni*, *Prilozi. Institut za istoriju u Sarajevu*, XX, Sarajevo, 1985., br. 21, str. 95-114.

Vucassino, Barano et Goergio Vuchachii, eorum filiis posterisque eorum adscribimus in patrimonium per omnia sæculorum secula: Oppidum Machar cum omnibus juribus et territoriis, terram Dervinicha cum omnibus juribus et territoriis, terram Pascina cum omnibus juribus et territoriis, terram Miluse cum omnibus juribus et territoriis, oppidum Labcian cum omnibus juribus et territoriis, cum confinibus et aquis et montibus et gabellis et terraticis exceptis juribus qua sunt illorum de Radivojevich, eodemque tempore mandamus quod nullus precedat illis in terra Chulmensium, et nullis aliis dominis subditi sint.

6) Huic ad fuerunt testes proceres regni nostri videlicet: Vayvoda Petrus Paulovich cum fratribus, Comes Radiza Rodojevich cum fratribus, Comes Butcho Mirchovich cum fratribus, Vayvoda Icho Sanchovich cum fratribus, procurator aule nostre Comes Juray Dragichievich cum fratribus, Comes Tuercho Borovnichich cum fratribus, magister aule nostre Nicolaus Cuchlatovich cum fratribus et alii quamplures.

7) /sequuntur imprecationes/

8) Datum Bozne anno MCCCCXVII ...

9) subscriptio regis et sigillum

1) invokacija (verbalna), 2) intitulacija s devocijom, 3) notifikacija, 4) naracija, 5) dispozicija s inskripcijom, 6) svjedoci, 7) sankcija, 8) datacija, 9) supscriptija i pečat.

Isprava se nalazi u Povijesnom arhivu Zadar, *Makarski arhiv*, svežanj I (Regime Veneto), svešćić 1 (1408.–1688.), prijepis.

Prijevod

U ime svetog i nedjeljivog Trojstva.

Mi Ostoja, milošću Božjom kralj Bosne, zemalja Humljana, dijela Primorja i donje Ugarske, Usore, Soli i Podrinja i ostalog, i s nama gospodarica kraljica Jelena, naša žena, i naš sin Stjepan, dajemo na znanje svima i svakom koga se tiče ova naša isprava, kako su nas služili naše vjerne sluge knezovi Vukašin, Baran i Juraj Vukačić, u svako vrijeme vjerno i pravedno, osobito kad nam se dalo i pod našu vlast podvrglo Humljane – i zbog te gore rečene vjernosti i služenja potvrđujemo spomenutim knezovima Vukašinu, Baranu i Jurju Vukačiću, njihovim potomcima sve kako smo zatekli i što su imali i posjedovali za vrijeme bana Stjepana i kralja Tvrtka, i istim knezovima Vukašinu, Baranu i Jurju Vukačiću i poslije njihovim potomcima dajemo u nasljedstvo za sve vijeke vjekova: grad Makar sa svim pravima i međama, posjed Drvenik sa svim pravima i međama, posjed Pasičinu sa svim pravima i međama, posjed Milušu sa svim pravima i međama, grad Labčanj sa svim pravima i međama, s imanjima i vodama i skelama i davanjima i zemljarinom, a izuzevši ona prava koja su im podijeljena od Radivojevića, i istodobno nalažemo da nitko ne bude viši od njih u zemlji Humljana i da nitko od njih ne služi bilo kojeg drugog gospodara.

Za ovo bijahu svjedoci naši kraljevski plemići, to jest: vojvoda Petar Pavlović s braćom, knez Radiša Radojević s braćom, knez Butko Mirković s braćom, vojvoda Iko

Sanković s braćom, upravitelj dobara našeg dvora knez Juraj Dragičijević s braćom, knez Tvrtko Borovnić s braćom, upravitelj našeg dvora Nikola Kuklatović s braćom i mnoštvo drugih.

(slijede imprekacije)

Dano u Bosni godine 1417...

kraljevski potpis i pečat

(prev. M. Brković)

1434., 12. kolovoza. Pod Kreševom.

Bosanski vojvoda Juraj Vojsalić, knez Donjih krajeva oko Sane i Vrbasa, vraća gradove, sela i posjede vojvodi Pavlu, knezovima Nikoli i Vlatku Jurjeviću i knezu Vuku Vukičeviću, koje im je bio oteo vojvoda Sandalj Hranić Kosača. Tekst isprave s razgraničenim diplomatskim formulama.

1) Va ime Od'ca i Sina i Duha Sveta Amen'. 2) Mi vovoda Juraj, milost'ju Božiom' vovoda Dolnih' kraj i veće, počtenoga spomenut'ja sinovac' mnogo slav'noga g(os-podi)na Hr'voja Her'cega, a sin' knza Voisava i s moimi sinovi, s knzem' Petrom' i knzem' Jur'em, 3) damo viditi vsim' i vsakomu človiku, komu se dostoi i pred' koga lice pride ov' naš' otvoren' list', da učinismo milost' našu brat' i našoi mnogo lubimoi: vovodi Pavlu, i knzu Nikoli, i knzu Vlatku Jur'evičem', i knzu Vuku Vukičeviću, nim' rečenim' i nih' ostalim', i potvr'dismo ih' u vsih' nih' plemen'stinah' i u dr'žan'ju, u čem' ih' zastasmo, u gradovih' i u vladan'jah'. 4) Pr'vo grad' Vratar' s vladaniem' i z dr'žaniem' s pravimi mejami i kotari, i grad' Novi s vladaniem' i dr'žaniem' s pravimi mejami i kotari, i grad' Kruševac' s vladaniem' i dr'žaniem' s pravimi mejami i kotari, i u vsem' u čem' ih' zastasmo u dr'žan'ju ili Sr'blinu ili Vlahu. I k tomu im' pridasmu nih' plemenito, što im' biše uzeo vovoda Sandal', pr'vo Baran' Vukčić' z brat'om' i z dr'žaniem, Hlapac' Ružić' i z dr'žaniem': u Gorskoj Župi selo Draglan' s pravimi mejami i kotari, i selo Kozicu s pravimi mejami i kotari, i selo Hrašćane s pravimi mejami i kotari, i selo Vr'h'doo s pravimi mejami i kotari, i selo Zahojani s pravimi mejami i kotari, i selo Zahodi s pravimi mejami i kotari, i selo Živogošću u Primor'ju s pravimi mejami i kotari, i selo Tučepi s pravimi mejami i kotari, i selo Kotišinu s pravimi mejami i kotari, i selo Makar' s pravimi mejami i kotari, i selo Bast' s pravimi mejami i kotari, i selo Viniicu s pravimi mejami i kotari i Driv'ske gabele dio, ki su dr'žali, i mire zakon'ne driv'ske; i vlahe Voihniće, i Pribinoviće, i Har'domiliće. I potvr'dismo im' vse liste i tvr'jave, koe imaju od gospode bosan'ske i naših' pr'vih', toi vse zgora pisano; grade, sela, zemlu i vinograde, i drivom', i s kamenom', i s vodami dasmo i zapisasmo našim' novim' i vikuvičnim' daniem' i zapisan'niem' više imenovanom brat'i našoi vele lubimoi: vovodi Pavlu, i knzu Nikoli, i knzu Vlatku Jur'evičem' i knzu Vuku Vukičeviću, nim'rečenim' i nih' ostalomu i kon' ostalih' ostav'shim' u vike vikom' za plemenito. 5) I nato im' dasmo viru našu i tai naš' otvoren' list' pod' našim' visućim' zlamenitim' pečatom', da im' se to zgora pisano ne more poreći, ni pretvoriti, ni uzeti nikadare ni za ednu nih' zgrihu ni krivinu, što ih' ne bi opitao g(ospodi)n' vikar' s fratri i s nami naši dobri lud'e, za što

bi dostoino plemenitim' ludem' glave odsiçi i nih' plemen'šćine uzeti. Nu li bi se zgodilo, tere bi koi od nih' toliko sagrišio, da mu se ima glava odsiçi, onomu koi e sagrišio, a ostali da živu i prebivaju u vsih' tih' zgora imenovanih' plemenšćinah. I sa vsim' tim' više pisanim' predasmo ih' u ruke g(ospodi)na vikara Žuvana i vsakomu vikaru kon' vikara, i vsoi brat'i fratrom' svete cr'kve katoličaske, vire rim'ske, reda svetoga Fran'ciška, da ih oni čuvaju i obaraju u vsem' tom' zakonom' cr'kovnim'. I tko bi godi imao protiva ovomu pisan'ju mi e umaramo ovim' našim' listom' i zapisom', i da smo mi zato par'ci i od govor'nici. 6) A tomu im' svidoci naši dobri lud'e: od' Hum'ske zemle knz' Vuk' Rupčić' z brat'om', knz' Pavko Komlinović' z brat'om'; a od svoiti voevoda Ivaniš' Dragišić' z brat'om'; od Zemalnika voevoda Mar'ko z brat'om', knz Petar' Br'saćić' z brat'om'; od Sane knz' Juraj Mišlenović' z brat'om', knz Mar'tin' Deanišević' z brat'om'; a od Plive knz' Tvr'tko Milatović' z bratom', knz' Radoe Čuklić z brat'om'; a od dvora pristav' knz' Tomaš' Capić' z brat'om', knz' Juraj Petovović' z brat'om'. 7) A tko će to zgora pisano poreći ili pretvoriti, od' nas' ili od' naših' posljednih' vola inoplemen'nikov' dae kle' i proklet' G(ospodi)nom' Bogom' živim', Od' cem i Sinom' i Duhom' Svetim', Troicom', edinosušćom', nerazdilimom', svetom' prečistom' Divom' Mariom' mater'ju ego, i 4 evan'čelisti, i 12 apostoloma, i 70 izabranimi, i vsimi svetimi od vika Bogu ugodiv'šimi, i da e pričesnik' ki Iudi Skariockomu, koi proda Sina Božija za 30 srebr'nikov' i pridružen' ko onim', koi vapijahu: Propni, propni, kr'v' ego na nih' i na čedih' ih'. 8) Pisan' pod' Kreševom' av'gusta miseca 12. dan', lita G(ospod)na 1434. lito.

1) invokacija (verbalna, a u izvorniku i simbolična), 2) intitulacija s devocijom, 3) inskripcija i promulgacija, 4) dispozicija skupa s naracijom, 5) koroboracija, 6) svjedoci, 7) sankcija, 8) datacija.

Original isprave na bosančici u: Povijesni arhiv Dubrovnik, *Diplomata et acta*, XV. st., br. 247.

Prijevod na suvremeni hrvatski jezik

+ U ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen. Mi vojvoda Juraj, milošću Božjom vojvoda Donjih krajeva i ostalog, sinovac štovanog spomena veleslavnog gospodina hercega Hrvoja, a sin kneza Vojislava, sa svojim sinovima knezom Petrom i knezom Jurjem, dajemo na znanje svima i svakom čovjeku koga se tiče i do koga dopre ova naša isprava, da učinismo milost našoj braći i našim veleljubljenim: vojvodi Pavlu, knezu Nikoli, knezu Vlatku Jurjeviću i knezu Vuku Vukićeviću. Svima njima rečenim i ostalim njihovim nasljednicima potvrdismo sve njihove plemenštine i držanja gradova u kojima smo ih zatekli da vladaju. U prvom redu upravu i držanje grada Vratara s pravima, granicama i kotarima; upravu i držanje grada Novog s pravima, granicama i kotarima; upravu i držanje grada Kruševca s pravima, granicama i kotarima i u svemu u čemu ih zatekosmo da drže Srbe i Vlahe. K tomu im pridodasmo njihovu plemenšćinu (dobra) koju im je bio oteo vojvoda Sandalj. Prvo Baranu Vukčiću s braćom i Hlapcu Ružiću da drže: u Gorskoj Župi selo Dragljani s pravima, granicama i kotarima; selo Kozicu s pravima, granicama i kotarima; selo Hrašćane s pravima, granicama i kotarima; selo Vrhdol s pravima, granicama i kotarima; selo Zahojani s pravima, granicama i kotarima; selo Zahodi (Zapadi) s pravima, granicama i kotarima. U Pri-

morju selo Živogošću s pravima, granicama i kotarima; selo Tučepi s pravima, granicama i kotarima; selo Kotišinu s pravima, granicama i kotarima; selo Makar s pravima, granicama i kotarima; selo Bast s pravima međama i kotarima; selo Vinjcu s pravima, granicama i kotarima. Dio carine Drijevo, u kojoj su držali mjere i zakone drijevske, te Vlahe Voihniće, Pribinoviće i Hardomiliće. Potvrdismo im sve isprave i tvrdave koje su dobili od gospode bosanske i naših predaka. Sve što je gore napisano, naime, gradove, sela, zemlju, vinograde i šume, skupa s kamenolomima i vodama, dajemo i potvrđujemo za naše nove i vjekovječne dane, kao što potvrđuju i naša gore navedena braća, naime veleljubljenim: vojvodi Pavlu, knezu Nikoli, knezu Vlatku Jurjeviću i knezu Vuku Vukičeviću, njima imenovanim i svim njihovim nasljednicima u vijeke vjekova (trajno). Za sve im darovano jamčimo svojom vjerom i ispravom s našim visućim znamenitim pečatom, da se gore navedeno ne može poreći niti promijeniti, niti ikada oteti zbog ijednog njihovog grijeha i krivnje, koje ne bi najprije ispitali gospodin vikar s fratrima, s nama i našim dobrim ljudima, kojima bismo dali glave odsjeci i oduzeti plemenštinu ako bi bili nepravedni. Ako bi se dogodilo da koji od navedenih i pogriješi, neka se takvom odsječe glava a ostali neka žive i prebivaju u svim gore navedenim posjedima. Sve što smo gore napisali predadosmo u ruke gospodina vikara Žuvana i svakog dovikara i svoj braći franjevcima svete vjere rimske Katoličke crkve, redu svetog Franje, da ih oni čuvaju i obdržavaju po crkvenom zakonu. I tko bi god imao što protiv ovomu što je napisano, mi ga poništavamo ovom našom ispravom, jer smo mi za to odgovorni i nadležni suci. Svemu su tome svjedoci naši dobri ljudi: od Humske zemlje knez Vuk Rupčić s braćom, knez Pavko Komlinović s braćom; od rodbine vojvoda Ivaniš Dragišić s braćom; od Zemljanika vojvoda Marko (Mirko?) s braćom, knez Petar Brsačić s braćom; od Sane knez Juraj Mišlenović s braćom, knez Martin Deanišević s braćom; od Plive knez Tvrtko Milatović s braćom, knez Radoje Čuklić s braćom; s (kraljevskog) dvora pristav knez Tomaš Capić s braćom, knez Juraj Petović s braćom. Ako tko od nas ili naših potomaka gore napisano porekne ili izmijeni, neka je klet i proklet Gospodinom živim Bogom, Ocem, Sinom i Duhom Svetim, jedincatim i nedjeljivim Trojstvom, svetom i prečistom Djevicom Marijom, majkom Božjom, četvoricom evanđelista, dvanaesticom apostola, sedamdeseticom izabranika, svim svetima od vazda Bogu ugodnima i neka bude pridružen Judi Iškariotskom, koji prodade Sina Božjega za trideset srebrenjaka, i nek bude pridružen onima koji vikahu »Propni ga, propni«, krv njihova na njih i njihovu djecu. Pisano pod Kreševom, mjeseca kolovoza, dvanaestog dana, ljeta Gospodnjeg 1434. godine.

(prev. M. Brković)

Zusammenfassung

*Bedeutung und Schwere von zwei Urkunden aus Hum-Bosnien für die Geschichte
des Küstengebiets um Makarska im 15. Jh.*

Es handelt sich um die Urkunde des Königs Ostoja aus dem Jahre 1417 und um die Urkunde des Herzogs Juraj Vojsalić aus dem Jahre 1434. Ostojas Urkunde wurde bestimmt für die Fürsten Vukašin, Baran und Juraj Vukačić. Diesen drei Fürsten und ihren Nachkommen schenkt der König Ostoja durch die Urkunde von 1417 die Städte Makar und Labčanj (Gradac) wie auch die Landbesitze Drvenik, Pasičina und Miluša als Belohnung für ihre Treue. Die Urkunde des Herzogs Juraj Vojsalić wurde bestimmt für die Brüder Pavao, Nikola und Vlatko Jurjević und Vuk Vukičević, um ihnen die von Sandalj Hranić eroberten Gebiete zurückzugeben. Dazu gehören auch die Dörfer im Küstengebiet: Živogošće, Tučepi, Kotišina, Makar, Bast und Vinjca. Diese Toponyme und alle erwähnten Personen findet man auch in späteren geschichtlichen Quellen.